

Közgazdász szemmel Üzemi vagy vállalati önállóság?

Összekeverik gyakran ezt a két kifejezést, holott a kettő nem ugyanaz. A vállalatoknak általában több üzemi, gyáregységük van, a város vagy az ország különböző pontjain. Ezeket a vállalati központból irányítják, miközben az üzemek bizonyos operatív önállósággal rendelkeznek. Az operatív önállóság azt jelenti, hogy az üzem vagy gyár a fő feladatokat, de gyakran részletes termelési, tevékenységi programokat is a vállalati központtól kapja, s főként csak ezeknek a feladatoknak a megvalósításában rendelkezik bizonyos önállósággal. Hogyan lesz mindez az új gazdaságirányítási rendszerben? Vajon nőni fog az üzemek, gyáregységek önállósága vagy csökkenni? Erthető és indokolt az érdekeltek ilyenfajta kíváncsisága.

1

Az új gazdasági mechanizmus egyik jellegzetessége, hogy a vállalatok önállóságát megnöveli. Az iparvállalatok szélesebb jogkört kapnak a termelési feladatok meghatározásában, a kereskedelmi és szolgáltató vállalatok pedig tevékenységeik formáinak, módszereinek megválasztásában. A döntési jogkör arra a szintre kerül, ahol a szükséges információk rendelkezésre állnak. Gyakorlati tapasztalatok is alátámasztják, hogy a vállalatok — a legtöbb — őket érintő — kérdésben kellőképpen tájékozottak és képesek dönteni saját feladataikról. Anyagi érdekelt-ségüknek megfelelő magatartásukkal biztos hasznot hajthatnak maguknak, és a népgazdaságnak egyaránt.

Ez feltételezi az egyéni kezdeményezés megsokszorozódását, a gazdasági vezetők aktivitásának, öntevékenységeinek erőteljesebb érvényesítését. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy a vállalat vezetői a helyi adottságoknak, követelményeknek megfelelően növeljék az egyes művezetők, üzem- és gyáregységvezetők döntési jogkörét.

Már ma előre látható, hogy a vállalati szintű döntésekbe jobban bevonják majd ezeket a vezetőket; kikérik véleményüket, támaszkodnak tapasztalataikra, ítéleteikre. Sőt: a rugalmas gazdálkodás megkövetelheti, hogy legyenek olyan gyáregységek, üzemek, amelyek szinte vállalati jellegű önállóságot kapjanak. Ez ott

látszik indokoltnak és megvalósíthatónak, ahol a gyáregység, üzem tevékenysége nem kapcsolódik nagyon szorosan a vállalaton belüli többi részleghöz. (Például ha több üzemből hasonló munkát végeznek, mondjuk bútort gyártanak teljesen készre.) Ilyen gyáregység, üzem azonban kevés van. A részlegek tevékenysége általában a vállalat munkájának szerves része. Az egyik

üzem például alkatrészeket, vagy öntvényeket gyárt, a másik számára. Itt már vállalaton belüli zűrzavarrá vezetne az üzem önállóságának nagyfokú növelése. Olyan helyzet állna elő, hogy a vállalaton belüli gyáregységek, üzemek egymással alkudoznának, „szállítási szerződéseket” kötne- nek; saját érdekük érvényesítéséért verekednének a másikval szemben. Belátható, hogy az így keletkező káosz lehetetlenné tenné a vállalat számára az önállóság adta kedvező lehetőségek eredményes kiaknázását.

2

Valószínűnek látszik, hogy a vállalati önállóság növelése csak szűk körben jár majd együtt az üzemi önállóság növelésével. Kivételt képeznek természetesen az olyan országos nagyvállalatok gyárjai — különösen a vidéki gyárak —, amelyek régebben önállóak voltak, s pusztán egy vállalati vagy törzsközpontot helyeztek föléjük. Például igen természetes volna, hogy az Országos Söripari Vállalat nagykanizsai, vagy soproni gyárjai szinte vállalati önállósággal bírnak. Az igények ismeretében maguk dönthessék el, hogy miből mennyit termelnek, önállóan állapodhassanak meg szállítók- kal és rendelőkkel, versenyezzenek gyártmányaik minőségére, az ellátás folyamatossága és rugalmassága tekintetében a többi sörgyárral. De hasonló lehet a helyzetük az egyes cukorgyáraknak, szeszfőzdeknek, sertés- hizlálókknak, stb.

A gyáregységek azonban többnyire a vállalati egységek tevékenységsor egy-egy szakaszát végzik. A vállalati központ programozza feladataikat. Ezeket utasítások formájában közli a gyáregységekkel, hiszen egyik gyáregység tervszerű, program- szerű munkája a másik gyáregység ugyanilyen szer- vezett munkájának feltéte-

le. Ilyen körülmények között nem az üzemi vagy gyáregységi önállóság növelésével lehet a vállalati gazdálkodás hatékonyságát javítani, hanem a fegyelem, a szervezethez maximalizálásával, vállalati vezetés akaratának következőes érvényesítésével.

3

Az új gazdasági mechanizmus általában szakít a ferveztasítások gyakorlatával, de nem lazítja a vállalati utasítások rendszerét. Abba a központi gazdaságvezetés (terv hivatal, minisztériumok) nem szól bele, hogy a nagyvállalati vezérigazgató, a törzstigazgató mekkora önállóságot adjon a gyárigazgatóknak, üzemvezetőknek. A vállalati önállóság logikus tartozéka, hogy a vállalat vezetése a belső szervezet kérdéseibe is szabadon, a legnagyobb gazdasági eredmény elérésének figyelembevételével dönthesse. A döntési jogkör decentralizálása tehát nem azt jelenti, hogy ezután mindenben az egyes üzemek vezetői döntenek. Csak azt jelenti, hogy a döntési jog nagyrészt főhatóságoktól a vállalati felső vezetés kezébe kerül. Az eddigieknél alacsonyabb szinten fognak a döntések születni, de nem sokkal alacsonyabb szinten.

A vállalati központ olyan mértékben ad majd önállóságot gyáregységeinek, részlegeknek, amilyen mértékűt a vállalati nyereség növelése szempontjából szükségesnek, helyesnek tart. Itt nemcsak a részleg tevékenysége, a többi részleghöz való kapcsolódása, területi helyzete lesz a döntő, hanem a részlegek, gyáregységek vezetőinek önállóságra való alkalmassága is.

Az új gazdasági mechanizmus elvei nem nyújtanak alapot arra, hogy rájuk hivatkozva az üzemek, gyáregységek vezetői mindenre való tekintet nélkül próbáljanak az önállóság határain tágitani. De minden vezető kivívhat magának kellő önállóságot azzal, hogy tevékenységében a vállalat érdekeit követi, a központi feladatokat pontosan teljesíti, az akadályokat öntevényen elhárítja, s nem vár minden lépésére központi eligazítást.

Dr. Pirityi Ottó

A vásárlók igényeit követve

Nem is gyáregységek gondja ez a kérdés, inkább az olyan önálló vállalatoké, amelyekből több is akad az országban. Például egy ruhagyáré. Nemrégiben — a szakszervezeti választásokon — több felszólaló is szóvá tette a termékfeleségek listáját a szegedi ruhagyárban. Egy művezető így beszélt:

— A felsőbb szervek ide erőltették azokat a cikkeket, amelyek gyártása nem volt gazdaságos, s amelyeket a pesti üzemek nem vállaltak el. Ott aztán nagyobb volt a nyereség is. Tőlünk annak idején elvitték a férföltönyöket, most újból megkaptuk, de kérdés, meddig marad itt?

Nagyon érdekes dologról szövegt a művezető. Valóban mit is gyártson a vállalat? S egyáltalán mi fogja meghatározni, hogy gyárssa-e az általa kedvelt cikket, amely még nyereséggel is kecsegtet? A felsőbb szervek aligha erőltethetik a vállalatra öha- jaikat, s olyan utasítást nem

adhatnak ki, hogy ezentúl a férföltönyöket adják át másik ruhagyárnak. Tehát maradhat a közkezdelt cikk?

Attól függ, hogy a kereskedelem, illetve ezen keresztül a fogyasztó keresi-e egyáltalán a szegedi ruhagyár öltönyeit. Ha keresi, akkor gyártható az öltöny, ha nem keresi, ha nem tudja a gyár értékesíteni terméket, valószínű abba hagyja a gyártást anélkül, hogy a felsőbb szervek erre utasítanak. Tudniillik, ha a megtermelt áru a raktárba kerül és nem tudják értékesíteni, akkor nemhogy a nyereség marad el, hanem könnyen a munkabér is elmaradhat.

Könnyű tehát belátni, hogy kizárólag a gyár munkásain és vezetőin áll csupán, hogy mit is gyártson a vállalat.

Ha kiváló munkát végeznek a szabások és a varró szakmunkások, ha követik a vásárlók igényeit, s a változó

divatot, valószínű, hogy a vevő keresni fogja az üzletekben a szegedi ruhagyár emblémáját. Az öltöny csak akkor kerülhet el a gyárból, ha a vevő nem keresi: ez lenne a lényeg, a meghatározó.

G. I.

Szivacsnyuszik húsvétra

A játékipar kedves ötlete volt, hogy a gyerekek húsvéti barátját szivacsból, teddyből, PCV-ből, különböző nagyságokban és színekben, csinosan és izléselesen elkészítette.

A szivacsnyuszik közül legnagyobb a világoskék, piros szemű nyúl, a legkisebb a rózsaszín nyuszilány, amihez a nála valamivel nagyobb nyuszifüty tartozik. Az ugyancsak műanyagból készült „pelyhes” csibék, kacsák és bárányok egész változatosok, akiket ki a műanyagból készült húsvéti állatvilágot.

A teddy-nyulak között a kék-fehér, a fehér, a ró-

A gépasszisztens

Egy szegedi találmány sorsának nyomában

A gépesített röntgenasszisztens a találmányok között az egyik szenzációt jelentette 1965-ben, a Budapesti Nemzetközi Vásáron. Szegedi alkotói: dr. Páldy László klinikai adjunktus és Kovács István mérnök a „házi- zila”, kisipari műhelyben készített gépet a BNV után próbára fogták az Orvostudományi Egyetem röntgen- klinikáján. A gépesített röntgenasszisztens most alkalmazták kétszázadszor a szegedi klinikán, ahol jól állja a gyakorlat próbáját.

aratott. A nemzetközi érdeklődés — mint dr. Páldy László adjunktus levelekkel is bizonyította — erősödött és fokozódott. A gépasszisztensben fantáziát lát a külföld is, de — sajnos — az egyedülálló készülék sorozatgyártásáig bizony nem könnyű az út. Nemcsak újra és újra bizonyítani kell, hanem át kell verekednie magát különböző paragrafusokhoz is.

A találmány sorsa, annyi hosszú hónap után — úgy látszik most már egyenesbe került, nem kallódásra ítélt. A feltalálókkal ugyanis tavaly szerződést kötött a MEDICOR Művek, vállalva a gépasszisztens gyártását és forgalomba hozását.

Mit tud?

A világon egyedülálló berendezés ötletes megoldású. De mit tud a röntgenasszisztens? A csecsemőket nem kell a számukra is kényelmetlenül közben vagy ölben tartani röntgenfelvétel közben, s nem éri ártalmas sugárzás az orvost, az ápolót, az asszisztent.

A csecsemőt speciális ruhába bujtatják és így, fémgyűrűs állványba bekötve világítják át. A távirányító szabályozógombot lenyomva azonnal, s szinte zajtalanul működni kezd a berendezés, és a csecsemőt a röntgenfelvételhez a kívánt helyzetbe állítja anélkül, hogy a vizsgálók a sugárterbe állnának.

Nemzetközi érdeklődés

A szegedi találmánynak a múlt évek során híre ment nemcsak hazánkban, hanem határainkon túl is. A gépesített röntgenasszisztensről tavaly beszámoltak a Rómában rendezett nemzetközi radiológus kongresszuson is, és működését, használatát filmek mutatták be. A készülék Rómában is sikert

Egyedülálló

Hogyan alakul a szegedi találmány sorsa? — erre kerestem feleletet Budapestben, a MEDICOR központjában és gyárában.

— A gépasszisztens témáját felkaroltuk — mondotta Tóth József, a MEDICOR Művek műszaki fejlesztési osztályának főmérnöke. — A témát magunk is jó- nek, helyesnek tartjuk. Viszont lépésről lépésre haladhatunk előre.

Ennek lényege: a gépesített röntgenasszisztens, érthetően, újra kellett szerkeszteni, hogy illeszkedjen a modern röntgenkészülékekhez, hiszen azoknak tartozé- kaként kívánják szerepeltetni. Az újraserkesztést, a formatervezést a MEDICOR Röntgengyárban elvégezték és alkalmassá tették a készüléket nagyüzemi, korszerű előállításra. Dalmann Sándor mérnök, a Röntgen- gyár szerkezeti osztályának vezetője — aki ezt a munkát is irányította, s nyugdíjba vonulása előtt ez is egyik

igen szép feladata volt — a kérdésekre elmondotta:

— A gépesített röntgenasszisztens valóban ügyes szerkezet, és igazán kedvvel foglalkoztunk vele, mert a maga nemében egyedülálló. Remélem, hogy sikere lesz, s nem kell hosszú idő a sorozatgyártásig.

Az újraserkesztett berendezés valóban korszerű, de természetesen működési elve teljesen azonos a „háziilag” előállított példánnyal.

„Remélem...”

S a MEDICOR Röntgen- gyárban készül a gépasszisztens prototípusa, amelyet — mint Tóth József újságotja — az idei Budapesti Nemzet- közű Vásáron szeretnének ki- állítani. A gépasszisztent egyébként valamennyi kül- földi kiállításán bemutat- hatja a MEDICOR Művek, ahol röntgenkészülékeket is aján- lanak.

— A BNV-re biztos ké- szen lesznek-e a gépasszisz- tens prototípusával? — kér- deztem Tóth Józseftől.

— Reméljük... Nagyon sok a munkánk. A szegedi találmánynak viszonylag nem sok az „átfutási” ideje.

A gépesített röntgenas- zisztenssel — erről meggyő- ződtem a MEDICOR Művek- ben — fontosságának meg- felelően törődnek, s bábá- skodnak körülötte. Az igazán megnyugtató viszont az len- ne, ha a Budapesti Nemzet- közű Vásáron valóban ott láthatnánk a gépasszisztent. A BNV ugyanis — szüksé- telen bizonygatni — olyan bemutató is, amely széleskő- rű nemzetközi nyilvánossá- got jelent. Ezt kihagyni kés- leltetné a gépasszisztens ha- zai és nemzetközi alkalma- zásának útját a gyermek- gyógyászatban, ami morális okból sem engedhető meg.

Morvay Sándor

Röszke, határállomás

A röszkei határállomás forgalmának régen megszűnt a szezonális jellege. Korábban csak a nyári hónapok eredményezték a forgalom zömét, most viszont a január és a február is ötszörösét tükrözi a tavaly ilyenkor ki- és belépők számának. Ugyanitt ugrott meg az áru- forgalom is. A gépjárművek szüntelenül áramlanak, s ez meglátszik a nemzetközi út állapotán is. Az 5-ös számú főútvonalnak ez a szakasza több helyen is alapos javítá- sra szorul, kezdve a város szélétől a határállomásig. A felszakadozott úttest nem- csak lelassítja a forgalmat, de komoly baleseti veszélyt is rejt magában.

Ugyanennek a célnak az érdekében a határállomás jogosláv szakaszán avatás előtt áll egy modern új épü- let, ahol mindkét részről fo- gadják majd az utazókat és az áruszállítást.

Újdonságok

A határállomás mindkét részén, a magyar és a ju- goszláv oldalán egyaránt fel- készülték a még nagyobb ta- vaszi és nyári forgalomra. A ki- és bejövő utas- és áruáramlást egyelőre még ugyanazon oldalon bonyolít- ják le a határ-, vám- és pénzügyőri szervek. Elkészült azonban a mi oldalunkon

egy új útszakasz, amelyen majustól kezdve az ország- ból kifelé tartó forgalmat bonyolítják le, amíg a jelen- legi forgalmi hely a beér- kezőknek ad tágabb teret.

Európa szinte minden or- szágából jönnek és mennek itt utasok. A főút mindkét oldalán elhelyezett, Szeged központját nagy vonalakban ismertető térkép-táblák jó idegenvezetőnek bizonyulnak. A szállodák és a presszók feltüntetése mellé odakíván- kozik majd az új benzinku- tak bejegyzése is.

Mit hoz?

Legnagyobb a forgalom a két szomszédos országból, hazánkban és Jugoszláviából. Ezt bizonyítja a menetrend- szerint közlekedő autóbussz járatok, amelyeknek szinte minden kocsija zsúfolt, kü- löntösen piacos napokon. Az egyre növekvő forgalomra nem is panaszkodott a szol- gálatos vám- és pénzügyőr főhadnagy: az utasok döntő többsége tisztában van a vám- és pénzügyi rendszab-ályokkal, s azokat nem igen sértik meg. Aki pedig igen, az magára vessen!

A nagy forgalom ugyanis nem zárja ki a törvényesen előírt vizsgálatot. Így veszett rajta két kisköri lakos is. Visszaélve a lehetőséggel, nagyobb mennyiségű, olasz gyártmányú árut akartak bec- csempészni az országba, nyere- részkedés végett. Akadt vi- szont olyan utas is, aki a buta- ságának válik áldozatává. Bi- zonyos árukat eldug, pedig a vám nyújtotta kedvezményen belül azokat behozhatná. Va- laki azt tanácsolta neki, hogy

dugdossa el áruját, mert úgy biztosabb. Végül is az a ta- nulás, hogy biztos az egye- nes út, az őszinteség. A csa- lafintaság pedig mindig rossz tanácsadó.

Nem sokan

A határállomás forgalmát nézve magam is tapasztal- tam, hogy négy külföldi utas miként akarta átjártani a hatóságokat. Miután az ud- varius felszólításra elhallgat- tak hogy mit hoznak maguk- kal, 35 liter alkoholt, sok szia- vacskosztűmöt, orkáncabátot rakattak ki velük, pontosan 18 ezer 430 forint értékben. Amelyeknek csempészárú készlete meghaladta az 5 ezer forintot, a vámbüntett miatt be sem engedték az ország- ba, és áru nélkül volt kény- telen visszakocikázni Olasz- orszáig, ahonnan csempész- kedett. Egy másik külföldi állampolgár száz forintos címletekben több mint 12 ezer forintot akart kivinni az országból.

Ilyen esetek persze ritkán adódnak. A nagy utasforga- lomhoz viszonyítva százalé- kosan kifejezve is elenyésző azoknak a száma, akik el- len devizabüntett miatt eljá- rást indítanak, vagy sza- bálysértésért rónak ki rájuk bírságot. Az átkelőhelyen szolgálatot teljesítő hatósá- gok képviselői elsősorban mindenki- ben az utast látják és nem a csempészt keresik. Az ügyis „jelentkezik” és az állomáson rajtaveszt.

L. F.